

Заболотська О. О.

Херсонський державний університет

СПЕЦИФІКА ДОСЯГНЕННЯ ІРОНІЧНОГО ЕФЕКТУ В РОМАНІ С. АХЕРН «ПОДАРУНОК»

Стаття розглядає актуальну проблему сучасної лінгвістики, зумовлену зростаючим інтересом до комплексного вивчення значущості іронії в художньому тексті та розуміння авторської позиції, ставлення до зображуваного. У статті доведено, що з метою різного емоційного впливу на читача іронія використовується в межах мікро-, макро- та мегаконтекстів і поділяється на такі види: ситуативна (контекстуальна, вербалізована) та асоціативна (текстотворча, текстова). Створення іронічного смислу зумовлено інтенцією автора виразити своє ставлення до дійсності непрямим шляхом, ненав'язливо дати оцінку ситуації, приховавши модальність висловлювання.

За допомогою методів дескриптивного аналізу у статті описано характерні риси іронії та засобів її вираження; методом стилістичного аналізу визначено лінгвостилістичні засоби реалізації іронії в досліджуваному романі, метод інтерпретаційно-текстового аналізу сприяв виявленню особливостей досягнення іронічного ефекту в романі С. Ахерн «Подарунок».

У результаті засвідчено, що проблеми, зображені в романі, як і в будь-якому іншому творі жанру «чік-літ» або «лед-літ», здаються реальними, взятими з нашого життя. Авторка з іронією описує події роману, ставлення героїв до них та один до одного, а також іронічним постає і саме місто, і життя у ньому. Іронічний ефект у проаналізованому романі створюється переважно за рахунок вживання порівнянь, метафор, іронії, метонімії, епітетів та гіпербол. Домінуючим засобом виступає метафора, яка розподілена за тематичними групами: метафори, пов'язані зі святом Різдва; метафори, пов'язані з містом; метафори, пов'язані з людьми взагалі, з рисами їхнього характеру. Поряд із метафорою найбільш уживаним засобом виступає порівняння. Порівняння героїв із тваринами, предметами та людьми створюють іронічний тон оповіді. Метафоричні, фразові та порівняльні епітети підсилюють іронічність ситуацій, в які потрапляють герої роману. Гіпербола, хоча і не так часто використовується у площині роману, допомагає виразити негативне ставлення героїв до оточуючих. Превалює асоціативний тип іронії.

Ключові слова: ситуативна і асоціативна іронія, іронічний смисл, інтенції автора.

Постановка проблеми. Феномен іронії та її вираження досліджується науковцями різних наукових галузей. Комплексність та багатофункціональність іронії дають змогу розглядати цей феномен і в різних аспектах. Іронія відіграє важливу роль не тільки в стилістичному забарвленні художнього тексту. Вона є засобом реалізації авторських інтенцій, що зумовлює актуальність цієї розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Іронія як лінгвістичне явище була розглянута М. Багдасаряном, О. Лаптевою, Н. Салиховою, Т. Андрієнко, К. Гулимом, І. Білодом, Ю. Лотманом, Д. Шмельовим, Г. Приходько та ін. У процесі дослідження іронії у творах художньої літератури, поряд з іронією як естетичною категорією цілого тексту, аналізуються також засоби вираження іронії на рівні висловлення, що має місце в роботі С. Походні.

Іронічність постає основною рисою сучасної художньої літератури, особливо постмодерністичного роману, тому іронія продовжує перебувати в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних учених.

Постановка завдання. Мета статті – виявити лінгвостилістичні засоби реалізації іронії в сучасній жіночій прозі на матеріалі роману С. Ахерн «Подарунок».

Виклад основного матеріалу. Іронія є одним із видів комічного, яка поряд із гумором та сатирою є вираженням певної ідейно-стилістичної оцінки. Створення іронічного смислу зумовлено інтенцією автора виразити своє ставлення до дійсності непрямим шляхом, ненав'язливо дати оцінку ситуації. У лінгвістиці іронія розглядається з двох позицій: як стилістичний прийом та як текстотворча категорія, на основі якої будується художній текст.

Слідом за С. Походнею, виділяємо види іронії за засобами та умовами реалізації: ситуативна (контекстуальна, вербалізована) та асоціативна (текстотворча, текстова) [2].

На рубежі ХХ–ХХІ століть під впливом постфемінізму з'являється нова хвиля у літературі, яка у критичних дослідженнях отримала назву «чік-літ». Постійне зростання популярності призвело до того, що чік-літ своєю чергою розділився на кілька підрозділів, серед яких виокремлюють і «лед-літ» [1].

Роман Сесилії Ахерн *“The Gift”* («Подарунок») є нетиповим жіночим романом жанру «чік-літ»: він написаний не про жінку, розповідь йдеться про чоловіка та його життя. Хоча герой роману і чоловік, авторка використовує характерні для жіночого роману лексичні та стилістичні особливості, що надають йому експресивності та дозволяють зарахувати до «лед-літ» (*Lad Lit* – література про чоловіків). У романі вжито прикмети навколишнього світу – опис модного одягу, маршрути героїв, ресторани та кав'ярні, куди вони заходять. Створенню ефекту автентичності сприяє також загальний знижено-розмовний тон діалогів та образність мовлення.

Авторка демонструє емоції героїв, своє іронічне ставлення до них та їх дій за допомогою різноманітних стилістичних тропів та фігур, зокрема метафори, метонімії, іронії, порівняння, епітетів, гіперболи.

Серед таких засобів найбільш поширеним є порівняння, встановлення подібності або відмінності між людьми та предметами [3]. У тексті роману «Подарунок» зустрічаються кілька груп порівнянь, які створюють іронічний ефект, наприклад:

1) порівняння людини з твариною:

У прикладі: *“I mentioned it yesterday morning, I'm like a frigging parrot with you and you still don't remember”* [4, с. 83], – ми бачимо, що герой сам порівнює себе з папугою, який мусить все повторювати.

Лу Сафферн своєю поведінкою нагадує роздратованого kota: *“He continued to wail, sounding like a cat who was being hung by the tail and then dunked head first in water, followed by a strangling”* [4, с. 232], усім задоволену тваринку: *“No, he's fine, purring like a pussy cat now”* [4, с. 274].

У Лу відібрало мову, і він мов золота рибка, відкривав і закривав рота, не маючи змоги щось сказати: *“Lou looked at him and opened and closed his mouth like a goldfish, no words coming out, as he took the remaining pill from Mr. Patterson”* [4, с. 252]. Подібне порівняння Лу з безпомічною мухою знаходимо і в іншому прикладі: *“Feeling*

like Bambi getting to his feet for the first time, he wobbled and spun, arms waving around in circles like a fly trapped in a jam jar, while not too far away he heard Ruth's distinctive laugh” [4, р. 238]. Іронічне порівняння героя з Бембі – оленем, який тільки-но став на ноги, інтенсифікує його безпомічність у житті, де на допомогу йому завжди приходять дружина Рут.

Лу зовсім не вміє поводитися з власними дітьми, тому не дивно, що малу дитину, яка радіє блискіткам і занурюється в них, він порівнює з гіпопотамом: *“This, while a two-year-old nearby rolls around in wrapping paper, bathing herself in glitter like a hippo in muck”* [4, р. 3].

У романі є і приклад порівняння міста з твариною, а саме комахою (павуком), яка розставила свої сіті для усіх мешканців та ніби бере їх у полон: *“Below him, the city twinkled with a million lights, spying him winding his way up the wooded mountain like a spider among the grass”* [4, р. 61–62].

2) порівняння людини з предметом:

Пуд, син Лу та Рут, був схожий на непропечений круассан чи пудинг, тобто був пухкеньким чи навіть товстеньким малюком: *“A little over a year old now, he still held on to his baby fat, his flesh resembling the uncooked dough of a croissant or that of a pudding”* [4, с. 65]. Використовуючи таке порівняння, авторка пояснює, що Пуд – це лише кличка, а справжнє ім'я малюка Росс. «Солодке» порівняння зустрічаємо і в характеристиці Альфреда як нескладного та дивакуватого на вигляд: *“Alfred was a tall man, six feet, with white-blond hair, kind of like an oversized Milky Bar kid who had melted and been molded back together by the hands of a child”* [4, р. 89].

Надаючи характеристику своїй дружині, Лу теж використовує порівняння її з предметом. Зокрема, її голос нагадує звучання смоктопила: *“Her long, chocolate-brown hair was tied back in a high ponytail, and she shuffled toward him in a pair of slippers – the noise grating on his ears, worse than the sound of a vacuum cleaner”* [4, р. 65]; а її зовнішній вигляд іграшку, що хитає головою: *“She nodded up and down, wide-eyed, like one of those toys with a loose neck”* [4, р. 36].

Негативне ставлення Лу до дружини підкреслюється і в іншому іронічному порівнянні: *“He'd clearly done something wrong because her face went a deep red and she fired herself out of bed as though she had been released from a catapult, then charged out of the room, her hair firing out in all directions as though she'd struck her fingers in a socket”* [4, р. 80]. Такими порівняннями герой вказує на

ступінь роздратованості дружини та своє невдоволення її реакцією.

Інші жінки, наприклад, у барі, здаються йому більш привабливими та він завжди помічає їх принади. Далі у прикладі герой підкреслює неприродність вигляду деяких з них: адже короткі спідниці та засмаглі ноги в грудні виглядають так само смішно і неприродно, як кокос на північному полюсі: *“No, the young occupants of this trendy bar would rather sip away at their cocktails, the young women swanning about in the middle of December with their tanned legs, short skirts, and highlighted hair, designer handbags hooked over their arms like candelabras, each one looking as exotic and as at home as a coconut in the North Pole”* [4, p. 158]. Іронічний ефект створюється, коли читач уявляє тропічний фрукт, який росте посеред снігу;

3) порівняння людини з людиною:

“You make me sound like a menopausal woman” [4, с. 146] – порівняння базується на певних рисах поведінки жінки в період менопаузи, тобто вона стає роздратованою, нервовою та нестриманою.

Наче п'ятирічна дитина, яка йде з розв'язаною шнурівкою на черевиках, Лу заплутався у своїх словах та не може згадати, що він зробив неправильно: *“Lou’s tongue stumbled over his words, like a five-year-old walking with untied shoelaces, already unable to remember what he’d done wrong”* [4, с. 158]. Наступне порівняння сприяє досягненню іронічного ефекту: порівнюється абстрактне явище, стан сумніву Лу, та вперта людина: *“The doubt came breezing through like a stubborn guest through a hotel lobby with no reservation, and Lou stood there, confused at what to do next”* [4, p. 46].

Іншим стилістичним прийомом, що сприяє створенню іронічного ефекту в романі, є метафора, яку розподіляємо за тематичними групами:

1) метафори, пов'язані зі святом Різдва:

“Houses on Christmas morning are treasure chests of hidden truth” [49, с. 1]. У цьому прикладі будинок метафорично порівнюється зі скарбничкою секретів, якими він сповнений кожного різдяного ранку, коли збирається уся родина і діти чекають на незвичайні подарунки, а дорослі – на розкриття давно забутих секретів.

Різдво з його яскравими вогниками, купою кольорових стрічок створює інший світ, де вся метушня спричинена лише вибором подарунків та пакувального паперу: *“While outside is somber, inside is a world of bright frenzied colour, a hysteria of wrapping paper and flying coloured ribbons”* [4, с. 2]. Іронічності додає метафоричне порів-

няння свята зі станом істерики, оскільки Різдво викликає схожі емоції: роздратованість та хвилювання при виборі подарунків своїм рідним;

2) метафори пов'язані з містом:

У романі дія відбувається в Дубліні, який теж постає в образі живої істоти і ніби бере участь у подіях. Наприклад, у поданому контексті: *“Despite the constant gusts that attacked the headland, the town was steady and stubborn”* [4, с. 224], – образ міста персоніфікується та місто стає таким же впертим та непохитним, як людина. Прощання з мрією порівнюється з прощанням із видом на місто з висоти: *“He closed his eyes and sighed, kissing his dream of the top office with the three-hundred-and-sixty-degree view of Dublin goodbye”* [4, с. 149].

А металеві полиці в офісі нагадують холодних, сірих, засмучених журавлів, що вкривають горизонт Дубліна, наче металеві загарбники міста: *“Above him, metal shelves towered to the ceiling: hard, grey, cold and depressing, they stood like the cranes that littered Dublin’s skyline, metal invaders umpiring a developing city”* [4, с. 176];

3) метафори пов'язані з людьми взагалі:

У прикладі: *“With every step he took he heard the crackle of his once-solid tight beliefs under his boots”* [4, с. 5], – видно, як колись надійні переконання героя, ніби реально тріщали під його взуттям. Іронічний ефект підсилюється і на фонетичному рівні використанням дієслова *crackle* – «тріскотіти», що імітує цей тріск.

В іншому прикладі авторка порівнює людей із пінгвінами, які нагадують темні плями: *“For the first few moments of every walk along the pier, he would begin by walking backwards, looking at their car in the car park until the bright red colour was no longer visible and the people had turned into penguins; dark dots that waddled about the place without any defined movements”* [4, с. 61]. Іронічність проявляється в тому, що ці пінгвіни товчуться на одному місці та не роблять нічого, як часом і люди.

Метафори використовуються і в іронічному зображенні характеру героїв: *“The monster had been woken”* [4, с. 231]. Йдеться про маленьку дитину, яка постійно кричить і тому нагадує монстра. Одного з героїв роману, Альфреда, порівнюють зі щуром, надаючи йому характеристик зрадника, підлої людини: *“The little rat”* [4, с. 253].

Іронічність оповіді досягається використанням іншого стилістичного прийому – метонімії. У своїх діалогах метонімію найчастіше використовує Гейб (*Gabe*) – жебрак, який дарує чарівне зілля Лу. До того як він зустрів Лу (*Lou*), він був

безхатком і сидів на вході компанії, в якій працював Лу. Довгий час Гейб спостерігав за людьми, не знаючи, хто вони. Для того, щоб розрізнити їх, він починає називати людей за взуттям, яке вони носили.

Наприклад: "**Brown loafers. I've seen you walk in with him a few times**" [49, с. 26], "**Plodded in, in a kind of a rush by the looks of it, accompanied by another pair of black slip-ons**" [4, с. 26], "**I'm the fella in the Doc Martens**" [4, с. 27], – метонімія побудована на асоціації між людиною та коричневими лоуферами, чорними сліпонами або туфлями мартінами.

У прикладі "**They left the office the other night with a pair of Louboutins**" [4, с. 28] стає зрозумілим, що йдеться про жінку на підборах відомого дизайнера Лобутена. Використання подібних метонімічних висловів у мовленні Гейба надає додаткову характеристику його персонажу. Іронічним є те, що в сучасному суспільстві, де мода та бренди зумовлюють спосіб життя людей та затьмарюють їх свідомість, нав'язуючи новісінські тенденції, ці явища не пройшли повз навіть жебраків та безхатків, таких як Гейб.

Поряд із метафорою і метонімією використовується й безпосередньо іронія. Це додає мові іронічного звучання та вказує на кмітливості жіночого розуму. У реченні "**Brown bread, brown rice, brown this, brown that. I remember a time when my life was in Technicolor**" [4, с. 8] лексема *Technicolor* позначає кольоровий телевизор, тобто уособлює щось різнобарвне. Герой роману «Подарунок» описує своє життя як колись яскраве та різнокольорове, але зараз усі речі, що його оточують, мають коричневий колір, що вказує на одноманітність його буття та тьмяну повсякденність.

Також іронію ми бачимо у прикладі: "**In business he was a master timekeeper; in life he was a broken pocket watch**" [4, с. 20]. Людина, яка звикла усе контролювати, наче охоронець часу визначати порядок подій і час, коли вони мають відбутися в бізнесі, в житті була ні на що не здатним зламаним наручним годинником. Іронія базується на протиставленні величі Лу в бізнесі та його нікчемності у повсякденному житті.

З іронією відображено і ставлення героїв один до одного та типова людська байдужість. У романі «Подарунок» співчуття до Кліффа та його смерті зменшилось відразу ж після того, як зросла конкуренція за його місце роботи: "**The office had lain empty for all those months and, as rumours of Cliff's further demise drifted through offices, the sympathy for him lessened as the competition for his job**

increased" [4, с. 147]. Іронічний ефект досягається вживанням лексем із протилежним значенням: *less* («зменшитися») та *increase* («збільшитися»).

Для того, щоб надати емоційну та іронічну оцінку подіям, що відбуваються у творі, авторка використовує епітети. "**You've been so good to me and I've been such a horrible, horrible bitch of a friend**" [4, с. 19], – інвертований епітет *bitch of a friend* має значення «стервозна подруга» та вказує на справжній характер жінки, яка іронізує над собою.

Для надання більшої іронічності тексту також використовуються фразові епітети, які несуть у собі смислове навантаження майже цілого речення: "**He looked up now and then to keep his eye on Lucy, who was clearly visible in her fire-engine-red coat, halfway around the rink**" [4, с. 238]. Люсі не могла залишитись непоміченою у своєму червоному пальто, схожому на пожежну машину.

Інші епітети (деривативний епітет *sharp-tongued* «гострий на язик» та фразовий *stream-of-consciousness* «той, що нагадує потік свідомості») характеризують продавця брюсельської капусти як балакучого чоловіка, який здатен розважити людей виливом потоку своєї свідомості, тобто говорить безперервно і про усе на світі: "**Lou bought Brussels sprouts from the sharp-tongued stall-seller whose stream-of-consciousness out-pourings were enough entertainment for anyone**" [4, р. 248].

У романі використовуються епітети, різні за семантикою:

1) метафоричні:

"**She stepped in front of Lou and checked out her shoes while the men around him checked out other areas of her body in that heavy silence that only women feel in an elevator of men**" [49, с. 30]. Іронічність ситуації, коли чоловіки заглядаються на жіночі принади, підсилюється метафоричним епітетом: тиша стає важкою, адже чоловіки оглядали жінку з ніг до голови, що емоційно тиснуло на неї;

2) порівняльні:

Зачіску героя порівнюють із зачіскою відомого американського актора Кері Гранта, який був втіленням дотепності, незворушності і холоднокривності: "**His hair had lost its Cary Grant-like sheen and neatly combed quaff**" [4, с. 45]. Так, через елемент зовнішності, герой отримує і певну характеристику актора, а зникнення схожої риси може бути натяком на зміну і самого героя.

Приклади використання гіперболи, тобто перебільшення, як засобу створення іронічного ефекту в романі, є не чисельними.

Через гіперболу діючі особи роману виражають своє негативне ставлення до оточуючих: *“Ruthy, please, I would rather stick pins in my eyes than have dinner with them”* [4, с. 83]. Лу настільки не хоче зустрічатися зі своєю родиною, що ладен вигадати що завгодно.

“This bloody Christmas season is enough to drive me to an early grave” [4, с. 251], – перебільшення базується на дискомфорті, який виникає під час різдвяного періоду, що викликає величезні черги, неймовірну метушню, постійний шум та масову істерію, пов’язану зі святом.

Іронічність наступного прикладу прослідковується в зображеній ситуації, де на прийомі були майже незнайомі люди і Лу тонує у цьому морі привітань, але подумки був із дружиною, хоча і обрав замість родини відвідування цього заходу: *“And so Lou was lost in a sea of introductions, forgetting each name the second they were introduced and pushing the image of his wife and daughter out of his head each time he shook a hand that either squeezed his too hard, was too clammy, limp, or pumped his shoulder up and down”* [4, р. 104].

Ключовою в романі постає саме проблема вибору: на що витратити свій час – на родину та теплі стосунки чи на ділові переговори та нові вигідні контракти. Невипадково дружина Лу порівнює його з відомим кроликом Льюїса Керролла, оскільки він теж увесь час запізнювався на дуже важливі зустрічі і лише в останній момент з’являвся в потрібному місці: *“All she knew of him was that he reminded her of the White Rabbit in Alice in Wonderland, always seeming late, late, late for a very important date but managing to get to every appointment just in the nick of time”* [4, р. 37]. Така

алюзія сприяє іронічному прочитанню образу Лу Сафферна, який часто витрачав свій час не на те, що дійсно має цінність у житті. Наприкінці роману авторка з іронічністю пояснює, що таке час, порівнюючи його з усіма багатствами світу. Але найголовніше, що час не можна запакувати як будь-яку річ і подарувати на Різдво. Якщо втратити час, то його вже не повернути:

“Time is more precious than gold, more precious than diamonds, more precious than oil or any valuable treasures. It is time that we do not have enough of; it is time that causes the war within our hearts, and so we must spend it wisely. Time cannot be packaged and ribboned and left under tree for Christmas morning” [4, р. 276].

Отже, авторка з іронією описує події роману, ставлення героїв до них та один до одного. Іронічним також постає саме місто і життя у ньому, де принади мегаполісу затьмарюють справжні людські цінності – родину та любов. Іронічний ефект досягається переважно метафорою та влучними порівняннями, де люди порівнюються з тваринами та предметами.

Висновки і пропозиції. У романі С. Ахерн «Подарунок» домінує ситуативний тип іронії, що реалізується такими стилістичними прийомами, як порівняння, метафора, іронія, метонімія, епітета, гіпербола. Проблеми, зображені у романі, як і в будь-якому іншому творі жанру «чік-літ» або «лед-літ», здаються реальними, такими, що можуть статися з кожним. Іронічна тональність жіночих романів про жінок та чоловіків дає змогу читачу легше сприймати гострі соціальні проблеми та отожднювати себе з яскравими персонажами, ставлячись також із самоіронією до власної особистості.

Список літератури:

1. Кухаренко В. А. Типологія постфеміністського роману: подростковый і «цыплячий» романи (teen-lit и chick-lit). *Записки з романо-германської філології*. Одеса : ОНУ. 2010. Вип. 25. С. 136–148.
2. Походня С. И. Языковые виды и средства реализации иронии. Киев : Наукова думка, 1989. 126 с.
3. Семків Р. Постмодернізм та іронія (типологізація нетипового) / *Слово і час*. 2000. № 6. С. 6–12.
4. Ahern C. *The Gift*. London: Harper Collins Publishers. 2008. 272 p.
5. Mazza C. *Chick Lit: Postfeminist Fiction*. Carbondale, Ill.: FC2, 1995. 205 p.
6. Montoro R. *Chick Lit: The Stylistics of Cappuccino Fiction (Advances in Stylistics)*: Bloomsbury Academic, 2012. 264 p.
7. Smith C. *Cosmopolitan Culture and Consumerism in Chick Lit / A Routledge Series*, 2008. 182 p.

Zabolotska O. O. PECULIARITIES OF CREATING IRONIC EFFECT IN C. AHERN NOVEL “THE GIFT”

The article observes actual problem of modern linguistics, which is caused by the great interest in studying irony’s role in a literary text and comprehension of author’s position, his attitude for everything that is depicted in the text by means of irony. It is proved in the article that aiming at creating different emotional impact on the reader, irony is used in micro, macro and mega contexts and is differentiated as situational (contextual, verbalized) and associative (textual creative, textual). Creating of ironical sense is caused by author’s intention to express his attitude to the reality indirectly, to appreciate situation unobtrusively,

hiding utterance modality. Using of descriptive analysis has helped to depict characteristic features of irony and means of its expression; stylistic analysis has revealed lingual and stylistic means of irony realization in the novel; interpretive and textual analysis – to single out some peculiarities of creating ironic effect in the novel “The gift” by C. Ahern.

It is evident, that problems, depicted in the novel as in any literary text of chick-lit and lad-lit, are seemed to be real, taking from real life. The author depicts events in the novel, personages' attitude to them and to each other with irony. The city and life in this city are also described ironically. Such ironical effect is created in the novel by means of metaphors, metonyms, irony, simile, epithets and hyperbole. Metaphor is dominant means of creating ironic effect. It is divided into such thematic groups as: metaphors, connected with Christmas; metaphors, connected with this city; metaphors, connected with people and features of their characters. Besides metaphor, simile is also frequently used in the novel for creating ironic effect: comparing people with animals, subjects, other people, create ironic tone of the narration. Metaphoric, phrasal and comparison epithets make situations in which people occur more ironical. Hyperbole is not frequently used in the novel, but helps to express personages' negative attitude to other heroes. Associative type of irony is dominant in the novel.

Key words: *situational and associative irony, ironic sense, author's intentions.*